

Якубін Олексій Леонідович
ст. викл. кафедри соціології
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

ЯКЩО КРИЗА, ТО ЯКОГО ІЗ «СВІТІВ»?

Все активно, на тлі подій з пандемічними обмеженнями між країнами, виведенням військ США та союзників з Афганістану, у сучасних дискусіях про долю світового політичного порядку звучать побоювання, а іноді й оптимістичні акценти, від його поборників - про кризу ліберального світопорядку. У цих широких обговореннях його перетрансформації або про зміну гегемона, часто не береться до уваги, точніше змішуються, як мені здається, дві великі дискусії про долю так званого світового ліберального порядку («ліберальний світ») та «демократичний світ». На перший погляд може здатися, що між ними немає великої різниці принаймні, ми бачимо, що у вітчизняній дискусії часто автори аналітично не розрізняють або не роблять великої різниці між цими двома видіннями. Але як на мене, між ними є суттєва різниця, яка походить з ключової ідеї, що лежить в їх основі: що має допомогти світовому порядку максимально уникати стану конфлікту «війни всіх проти всіх» та силового зіткнення між його складовими елементами, насамперед державам. Тому що ці два аналітичні бачення світового політичного порядку схожі один з одним у цій інтенції, але при цьому вони пропонують дуже різні підходи як її досягти, і критерії оцінки цього досягнення. Якщо ми говоримо, наприклад про ліберальний світовий порядок і відповідно про теорію «ліберального світу», то в її рамках домінує ідея, що ключову роль у підтримці світового порядку мають відігравати міжнародні та транснаціональні інституції. Насамперед це та група інститутів, які були створені після 1945 року відразу після закінчення Другої світової війни країнами-переможницями. До них конвенційно відносять організації універсального типу, як Об'єднані Нації, але зараз у цій ролі часто фігурує й міжнародні спеціалізовані економічні структури, такі як Міжнародний валютний фонд, Всесвітня організація торгівлі. Тут акценти часто зміщуються в породження ними світові тенденції неокolonіалізму та нерозвитку. Або та сама Всесвітня організація охорони здоров'я. А от якщо ми говоримо про теорію демократичного світу, то її методи інші. Вона виходить з того, що важливо, насамперед, який кожна країна має внутрішній політичний устрій. Якщо цей режим демократичний, а під ним мається на увазі регулярна змінність влади, переважно через виборні представницькі інститути (як мінімум), існування конституційних стримувань і противаг, то в такому разі така країна не воюватиме з іншою країною, яка має такий самий демократичний устрій. І тут аргументація будується на головному

аргументі-припущенні, що демократії не воюють одна з одною оскільки населення цих країн, де є такі політичні режими просто не захоче терпіти подібні практики тривалий час. Війна - це дуже людина і ресурсо витратна історія. Тому потенційна війна між ними загалом буде незначною, короткостроковою, якщо буде взагалі. Але при цьому є момент, що демократії можуть воювати з недемократією, тобто більш авторитарними структурами, де влада меншою мірою обмежена необхідністю озиратися на думку своїх резидентів.

Тобто з авторитарними режимами демократії можуть часто воювати, мати насичену історію протистоянь. Ну згадаємо хрестоматійний та дещо міфологізований приклад з війною між Афінами (вони уособлювали «демократію») та Спартою («не демократію»). І якщо подивитися, з висоти «пташиного польоту», то ця ідея може бути спостережена у глобальній політичній історії. Більше того, вона має під собою досить солідну емпіричну базу дослідження при тому, що тут також є дискусійні моменти, часто політично ангажовані, пов'язані з тим: (1) Як розуміти, що є демократіями, адже це історичний феномен, і (2) кого вважати демократіями, яких мінімальних ознак вистачає для цього? У рамках теорії «демократичного світу», у світлі останніх 20-30 років, тут виникає й додатковий спекулятивний момент: а чи можна, зокрема шляхом насильницьким, військовим, поширити демократії, демократичні політичні режими в інші країни по всьому світу. І цим встановити світовий новий демократичний порядок. Шляхом війни створити «царство миру». Мені здається, як попередні підсумки цих тез, що дуже важливо зараз відзначити концептуальну різницю, ось цю двох підходів ідеї про те, що ліберальний світовий порядок і «ліберальний світ» можна побудувати через соціальні структури з переходом у якийсь майбутній світовий уряд який на себе візьме роль регулятора різних конфліктних взаємодій, а поки що цю роль виконують міжнародні організації; і теорії «демократичного світу», яке будується на тому, що ключовий фактор на нормативному і на структурному рівні це відданість країн всередині себе принципам функціонування демократичного політичного режиму. І відповідно небажання цих країн вступати у явно силові конфліктні процеси одна з одною. Адже нерозрізнення цих двох різних «світів» часто і породжує додаткову плутанину в нашій дослідницькій оптиці.